

Beszámoló a Klebelsberg-ösztöndíj segítségével elvégzett kutatásról

Név: dr. Kálai Sándor

Cím: Magyar riporterek Párizsban – Aczél Lajos és Aigner László franciaországi évei

A kutatás helyszíne: Párizs, Franciaország

A kutatás időtartama: 2018. július 4. - 2018. augusztus 3. (augusztus 24-én tértem vissza Magyarországra)

Három hónap elnyerésére pályáztam, s a munkatervben az alábbiakat vállaltam:

1. A regények francia fordításainak vizsgálata (2018. július 1. – 2018. július 20.). A párizsi Bibliothèque des Littératures Policières-ben (BiLiPo), vagyis a bűnügyi irodalomnak szentelt speciális könyvtárban megvannak a kötetek és a kutatáshoz szükséges háttéranyagok. Mivel - mint arra a fentiekben már utaltam - a regények nem simla fordítások, a magyar és francia változatok összehasonlítása fontos tanulságokkal szolgálhat.
2. Az összes olyan francia nyelvű magazin feldolgozása, amelyekben a szerzők riportjai megjelentek (2018. július 20. – 2018. augusztus 19.). Ezek a Francia Nemzeti Könyvtárban hozzáférhetők. Az anyagból feltétlenül szükséges katalógus összeállítása, továbbá - ha ez nem ütközik jogi problémákba - akkor az anyagok digitalizálása is egy későbbi publikáció céljából. Mindehhez szükséges a korabeli francia sajtótörténet szakirodalmának áttekintése is.
3. Kutatás a Francia Nemzeti Levéltárban a két szerző és az általuk alapított Aral Press történetének dokumentumai után (2018. augusztus 20. – 2018. szeptember 30.). Ez esetben is szükséges a talált anyagok leltárba vétele és feldolgozása.

Idő hiányában a kitűzött feladatok egy részére nem maradt idő, viszont az ösztöndíj időtartama lehetővé tette az alapvető célkitűzés elvégzését: az elsődleges források (regények, riportok, levéltári dokumentumok) összegyűjtését, ez lesz a további elemzések alapja.

Megvalósult a 2. célkitűzés: a Francia Nemzeti Könyvtár mindhárom épületében hozzájutottam fontos anyagokhoz: site Richelieu (itt található a fotográfiára vonatkozó dokumentumok), site Arsenal (itt nézhettem át a *Vu* magazin évfolyamait), site Tolbiac (itt volt megtekinthető mikrofilmen a *Vu* magazin összes évfolyama, illetve - a magazinok sérülékenysége miatt külön engedéllyel - itt tekinthettem át az *Adam* magazin évfolyamait). Lehetőség volt a megtalált riportok lefotózására, így archiválni tudtam minden olyan dokumentumot, amelyre a későbbiekben a részletes elemzésekhez szükségem lesz. A találatok listáját jelen beszámoló *Az Aral Press riportjai, megjelenései a Vu és az Adam magazinokban* című része tartalmazza.

A fotográfiatörténeti kutatóteremben lehetett hozzáférni albumokhoz, kiállításkatalógusokhoz, levelezésekhez, újságcikkekhez. Az Aignerre vonatkozó dokumentumok katalógusát a *BNF - site Richelieu Aignerre vonatkozó dokumentumainak listája* című rész tartalmazza. Ezek mindegyikét is sikerült archiválnom.

Némi módosulással, de megvalósult a 3. célkitűzés is: a párizsi nemzeti levéltárban nem találtam nyomát az Aral Press tevékenységének, de egyik francia kollégám, Dominique Kalifa történész tanácsára (aki az egyik ajánlólevél írója is volt), elmentem a párizsi rendőrség archívumába. A feltételezés, mi szerint az emigránsokról nagy valószínűség

szerint vezettek dossziékat, beigazolódott: a párizsi rendőrség szabadon konzultálható archívumában négy olyan anyag is volt Aignerről, amely lehetővé tette a két magyar származású újságíró párizsi tevékenységének rekonstrukcióját. Mivel gyakorlatilag itthon semmilyen információval nem rendelkezünk róluk (mint kiderült, Aczél születési dátumát is rosszul tudjuk), az itt fellelt adatok jelenthetik minden további kutatás kiindulópontját. A megtalált dossziék feldolgozását *A párizsi rendőrfőkapitányság archívumának Lucien Aignerről őrzött anyagainak vizsgálata* című rész tartalmazza.

Részben valósult meg az első célkitűzés: a legfontosabbnak azt tartottam, hogy minél több, csak könyvtárban, levéltárban fellelhető anyagot archiválni tudjak. Ugyan a négy franciául megjelent regény megtalálható a párizsi BiLiPóban, oda mégsem tudtam rendszeresen járni, viszont az ösztöndíj dologi költségekre fordítható része lehetővé tette, hogy ezeket a regényeket internetes antikváriumon keresztül meg tudjam vásárolni.

A kitűzött feladatok így módon teljesültek: a birtokomban van minden (vagy legalábbis sok) olyan elsődleges (riportok, riportkönyv, regények) és másodlagos (levéltári dokumentumok, katalógusok, újságcikkek, levelezések) anyag, amely lehetővé teszi nemcsak a két szerző életútjának rekonstrukcióját, hanem a későbbi, részletes elemzések elvégzését.

Egy, a szerzőkkel foglalkozó tanulmányom már megjelent korábban (*Egy elfelejtett krimiszerző(páros?)*: Louis Lucien Rogger, in: *Értelmiségi karriertörténetek, kapcsolathálók, írói csoportosulások 2.*, szerk. Biró Annamária és Boka László, Partium kiadó – reciti, Nagyvárad – Budapest, 2016, 273-282). Az ösztöndíj során birtokomba jutott információk alapján az élettörténet több helyen pontosításra szorul.

A kutatás eredményeinek bemutatása az alábbi módokon kerül sor:

- *Louis Lucien Rogger – Qui se cache(nt) derrière ce pseudonyme ?* címmel tartok előadást a *Les relations littéraires entre la France et la Hongrie au XXe siècle* című konferencián (Budapest, 2019. december 5-7).
- A kutatás eredményei helyet kapnak a jövőre megjelenő *Irodalom és médiakultúra* munkacímet viselő könyvben (Kolozsvár, EME kiadó, 2019, Letöltés sorozat).
- A két szerző franciaországi riportjairól fogok beszélni a következő konferencián: *Colloque sur les hebdomadaires d'actualité (Vu, Voilà, Marianne, Gringoire, Candide, Vendredi) dans les années trente*, organisé par Dominique Kalifa et Marie-Eve Thérenty à l'université Paris I Panthéon Sorbonne, 13-14 juin 2019.

Az Aral Press riportjai, megjelenései a Vu és az Adam magazinokban

VU

A Vu 1928 és 1940 között jelent meg Lucien Vogel gondozásában. Ez az első olyan magazin Franciaországban, amely meghatározó és kreatív módon használja a képeket. Aigner és Aczél több éven át dolgoztak e magazin számára is. Az ösztöndíj lehetővé tette az évfolyamok áttekintését, az általuk szignált cikkek azonosítását, lefotózását. Az alábbi lista az itt publikált cikkek listája, amely már lehetővé teszi néhány következtetés levonását is.

Aigner visszaemlékezéseiből az derül ki, hogy 1932 és 1934 júniusa, illetve 1935 és 1936 folyamán dolgozott rendszeresen a lapnak (s minden azt támasztja alá, hogy e második időszakban már Aczél nélkül).

Összesen 94 megjelenés 1931 és 1934 között.

1931:

1. Május 20. n. 166. L'impromptu de Versailles. 687-690 o. Amélien Philipp szövege + 23 fotó, ebből 11 Aral.

1932:

1. Január 6. n. 199. Vu chez Marconi. 20-22 o. Axel-Aigner, 12 fotó, ebből 3 Aral.
2. Február 17. n. 205. Désarmement? Peut-être... Désarmement des autres? Sûrement. 195-196 o. Jacques Kayser - 15 Aral fotó
3. Március 2. n. 207. L'homme d'un bloc. M. André Tardieu. 259 o. Edmund Wellhoff + 5 fotó, ebből 2 Aral.
4. Március 9. n. 208. Le père de la paix. A. Briand. 292-294 o. Edmund Wellhoff + 11 fotó, ebből 1 Aral.
5. Március 9. n. 208. Révolution à Monaco. 309-310 o. Louis-Lucien - az Aral fotóriportja, 10 fotóval.
6. Április 20. n. 214. Casque d'argent... M. Paul Boncourt à Genève. 585 o. Edmund Wellhoff + 4 fotó, ebből 3 Aral.
7. Április 27. n. 215. Tribuns et haut-parleurs. 640-641 o. Edmund Wellhoff + 10 fotó.
8. Május 4. n. 216. Dans les couloirs de la S.D.N. 653 o. 8 Aral fotó - utalással az általuk publikált könyvre
9. Május 11. n. 217. La veillée sans espoir. (L'assassinat de Paul Doumer). 685 o. Emmanuel Morin + 6 Aral fotó.
10. Május 18. n. 218. Marianne chez Louis XIV. 713-716. Carlo Rim (a lap főszerkesztője) + 21 fotó, ebből 3 Aral fotó.
11. Május 25. n. 219. Une réception à L'Académie Française. 745-746 o. Carlo Rim + 8 fotó, ebből 4 Aral.
12. Május 25. n. 219. Le film de la semaine. 773 o. 1 Aigner fotó: autóbaleset.
13. Június 22. n. 223. Les sourires de Lausanne. 1013-1014 o. J. Kayser + 11 fotó, ebből 5 Aral fotó.
14. Június 29. n. 224. Hoover propose... 1072-1073 o. Jean de Pierrefeu + 3 Aral fotó.
15. Július 27. n. 228. A Lausanne et à Genève. 1219 o. 3 fotó, ebből 1 Aral fotó.
16. Augusztus 3. n. 229. Départs, Impressions et confidences d'un facteur de gare. 1246 o. Simone Ratyle + 4 Aral fotó.
17. Október 12. n. 239. Le club des cent kilos. 1652-1653 o. L. Aigner + 7 Aral fotó.

1933:

1. Február 12. n. 258. Quartier Latin 1933. 1 rész. 235-238. Jacques Dyssard. 9 fotó, ebből 2 Aral fotó, 5 Kertész.
2. Március 8. n. 260. Quartier Latin 1933. 2. rész. 355-358 o. 10 fotó, ebből 4 Aral, 4 Kertész.
3. Március 15. n. 261. Quartier Latin 1933. 3. rész. 395-398 o. 10 fotó, ebből 4 Aral, 4 Kertész.
4. Március 22. n. 262. Qui a voulu la guerre? Jules Cambon. 495-497 o. H. R. Madol + 2 fotó, ebből 1 Aral.
5. Április 5. n. 264. Les grands soirs ou la Gay Paris vu par une Américaine, Janet Flanner. 495-497 o. Aral fotóriport - 13 Aral fotó.
6. Május 17. n. 270. Vienne sous le signe de la croix gammée. 743-745 o. Imre Gyomai + 10 fotó, ebből 1 Aral.

7. Június 14. n. 274. Diners de Paris... aux Ambassadeurs... au Ritz. 886-887 o. Aral fotóriport: 10 fotó.
8. Július 26. n. 280. Vacances. 1122-1123 o. Aral fotóriport: 9 fotó.
9. Augusztus 2. n. 281. La distribution des prix. 1164-1165. Aral fotóriport: 10 fotó.
10. Augusztus 30. n. 285. En vacances. 1361 o. Fotóriport: 5 fotó, ebből 4 Aral.
11. Szeptember 13. n. 287. La roulette va tourner en France. 1420-1421 o. Szöveg és fotó: Aral, 6 Aral fotó.
12. Különszám. Október 1. Le brevet est une première précaution. 31-32 o. A. Steinbeck-Fermor + 10 Aral fotó.
13. Október 11. n. 291. La premiere classe. 1557-1560 o. Janine Bouissounouse + 18 fotó, ebből 17 Aral fotó.
14. Október 18. n. 292. La nuit d'octobre. 1603 o. 6 Aral fotó.
15. Október 18. n. 292. Toscanini à Paris. 1604 o. 1 Aral fotó.
16. Október 25. n. 293. M. Paul Reboux à l'hôpital. 1635 o. 1 Aral fotó.
17. November 15. n. 296. François Mauriac. 1708 o. 1 Aral fotó.
18. November 15. n. 296. Radio-reportage de Vu: La nuit de la victoire de Tarascon. 8 Aral fotó.
19. November 22. n. 297. L'Académie fait peau neuve. 1767 o. 4 fotó, ebből 3 Aral.
20. Különszám. December 9. Salons parisiens. 29-31 o. Ramon Fernandez + 9 Aral fotó.
21. Különszám. December 9. Travailleuses... 48-50 o. Clara Simon + 13 fotó, ebből 1 Aral.

1934:

1. Január 10. n. 304. Les instituteurs et la nation. 35-37 o. Paul Allard + 6 fotó, ebből 1 Aral fotó (a riport második részében, n. 305. nincs Aral fotó).
2. Február 14. n. 309. Gaston Doumergue. 194 o. André Sauger + 4 Aral fotó.
3. Február 28. n. 311. Les émouvantes funérailles du roi Albert. 258-259. P. Chanlaine + 9 fotó, ebből 6 Aral fotó.
4. Március 21. n. 314. Ciel de soie. 358-359 o. Marcel Astruc + 7 fotó, ebből 3 Aral fotó.
5. Május 23. n. 323. Échos photographiques. Politiciens visitent la Foire de Paris. 664 o. 5 Aral fotó.
6. Különszám. Május 26. Eugénique et puériculture. 36-38 o. Le dr. Weil-Hallé + 7 fotó, ebből 1 Aral fotó.
7. Június 6. n. 325. Dimanche sportif. 706 o. 1 Aral fotó (bp-i női gimnasztikai torna)
8. Június 13. n. 326. L'Aristocratie hongroise au travail. 779-780 o. Madeleine Jacob + 3 fotó (2 Aral, 1 Kertész).
9. Különszám. Június 16. Le peuple. 25 o. Alain Laubreaux + 1 Aral fotó.
10. Különszám. Június 16. Il n'est de bon goût qu'à Paris. 32 o. Jacqueline Madelin + 4 Aral fotó.
11. Különszám. Június 16. Paris course. 56 o. L. J. Finot + 3 fotó, ebből 1 Aral fotó.
12. Különszám. Június 16. Gastronomie. 67 és 76 o. Alain Laubreaux + 2 fotó (ebből 1 Aral, 1 Brassai)
13. Június 27. n. 328. Paris dans sa robe de fête. 806-807 o. 10 fotó, ebből 1 Aral fotó.
14. Június 27. n. 328. J'achète un masque à gaz. 822 o. Louis-Lucien + 5 Aral fotó.

1935:

1. Január 2. n. 355. La main sur le coeur, trois ténors parlent. 17 o. 18 Aral fotó.
2. Április 17. n. 370. Mussolini à Stresa. 488-491 o. Exkluzív Aral fotó riport: 8 fotó.
3. Április 17. n. 370. A l'occasion de son anniversaire: M. Cambon vous parle. 493 o. 5 Aral fotó.
4. Április 24. n. 371. L'homme du jour: Pierre Laval. 521 o. 4 Aral fotó.

5. Június 26. n. 380. Vu voit tout: pendant que M. Eden s'expliquait. 834-835 o. Lucien Aigner exkluzív riportja, 9 Aigner fotó.
6. Július 2. n. 381. M. Chiappe vu par Vu. 866 o. 5 Aral fotó.
7. Október 9. n. 395. Genève. 1336-1337 o. Lucien Aigner kiküldött tudósító képei (6 fotó).
8. December 11. n. 404. Ce que notre mort ne nous permettra pas de voir. 1577-1579 o. 9 Aral fotó + címlapfotó.

1936:

1. Január 15. n. 409. Jehudi Menuhin, photographié pour la première fois dans l'intimité. 70-71 o. 8 Aral fotó.
2. Február 12. n. 413. Les dix premières minutes de la vie. 191 o. 7 Aral fotó.
3. Február 19. n. 414. Le président Hodza parle. 222 o. Henri Bidou + 5 Aral fotó.
4. Április 11. n. 420. Dans les forêts sauvages de Brésil vivent des animaux fantastiques. 387 o. 6 fotómontázs.
5. Április 11. n. 420. Extraction de l'or des écailles de poisson. 388 o. 6 Aral fotó.
6. Június 10. n. 430. Le premier conseil de gouvernement vu par Vu. 659-660 o. Lucien Aigner exkluzív riportja, 11 Aigner fotó.
7. Június 17. n. 431. Paris sans restaurants. 711-712 o. Lucien Aigner fotóriportja, 9 Aigner fotó.
8. Különszám. Június 27. Couloirs et coulisses. 8-9 o. Kitrosser és Aral fotók.
9. Július 1. n. 433. Tandis que les représentants de 52 nations délibèrent. 758-759 o. Lucien Aigner kiküldött tudósító riportja és képei, 13 fotó.
10. Különszám. Július 25. L'aviation populaire. 24-25 o. Sadi Leconte + 5 Schall és 2 Aral fotó.
11. Július 29. n. 437. Vu déjeune avec Marlene Dietrich. 899 o. 9 Aral fotó.
12. Október 7. n. 447. Wells avait raison. 1183 o. 3 fotó, ebből 1 Aral fotó.
13. Október 21. n. 449. Les chef du parti radical vous parle. 1238-1239 o. 4 fotó.
14. Október 21. n. 449. L'union socialiste et républicaine va se réunir..., 1241 o. Boncour fotóját Aigner készítette.

1937:

1. Január 27. n. 463. Une nuit d'autrefois. 112 o. 2 Schall és 1 Aral fotó.
2. Február 10. n. 465. Échos du monde: M. Bonnot part pour l'Amérique. 182 o. 1 Aral fotó.
3. Február 24. n. 467. Renaissance de l'opéra. 264-266 o. Jeanine Delpech + 5 Gaston Paris, 5 Aral fotó.
4. Március 3. n. 468. La question dont dépend la paix du monde: ou va l'Autriche. 274-276 o. Emmanuel d'Astier + 6 fotó, ebből 3 Aral fotó.
5. Március 31. n. 472. A bon entendeur salut!. 408-409 o. 9 vicces fotómontázs.
6. Április 28. n. 476. Le secret de la mort de Clem Sohn, raconté par lui-même. 541-542 o. 4 Aigner fotó + Aignernek adott utolsó interjú.
7. Május 5. n. 477. Paris Babel. 612 o. Ed. Rocheteix + 4 Aral photo.
8. Június 2. n. 481. Sur le chantier. 738 o. 5 Aral fotó.
9. Június 30. n. 485. Fêtes de Paris. 878-879 o. 11 fotó, ebből 1 Aral fotó.
10. Július 7. n. 486. Les joies de la famille. 914-915 o. Emmanuel Berl + 4 exkluzív Aral fotó.
11. Július 14. n. 487. Annabella s'habille. 953 o. 5 Aral fotó.
12. Július 21. n. 488. Dans le secret des rois. 977-979 o. Szöveg és kép Elisabeth és Lucien Aigner 15 fotó + címlap.

13. November 10. n. 504. Réélection triomphale: H. La Guardia, maire de New York. 1489 o. 5 Aral fotó.

1938:

1. Március 23. n. 523. Leurs excellences à table. 360 o. 5 Aral fotó (exkluzív).
2. Március 30. n. 524. Poissons d'avril. 394-395 o. 8 Aral fotómontázs.
3. Június 29. n. 537. La belle escale. 820 o. 5 Aral fotó.
4. Július 20. n. 540. La vie facile. La distribution des prix. 916-917 o. 6 Aral fotó.

1939.

1. Május 17. n. 583. Une sensationnelle déclaration de Cordell Hull. 614-616 o. Az amerikai külügyminiszter Lucien Aignernek + 9 Aral fotó.
2. Augusztus 11. n. 595. Vu pour vous, Madame... Mrs. Roosevelt, Mère du Président des Etats-Unis. 1016-1017 o. Lucien Aigner exkluzív riportja + 7 Aigner fotó.

ADAM

Az *Adam* havonta megjelenő férfiaknak szóló magazin volt. Nem politikai és társadalmi témákkal foglalkozott, hanem életmód-mintákat közvetített (turizmus, divat, testápolás, társasági élet). Aignernek és Aczélnak itt is jelentek meg riportjai, jóval kevesebb, de rendszeres időközönként.

1931 és 1937 között 16 megjelenés.

1931:

1. Július 15. Le soir d'Antoine. 39 o. 2 Talbart, 1 Aral fotó.

1932:

1. Február 15. Une grande figure de l'aviation. 27 o. 3 Aral fotó.
2. Február 15. Riviera-sketches. 47 o. 3 Aral fotó.
3. Március 15. Silhouettes genevoises. Reportage Aral. 30-31 o. 17 Aral fotó.

1933:

1. November 15. Mon carnet. 30-31 o. 5 Aral fotó.

1934:

1. Február 15. La vie mondaine et sportive de Saint-Moritz. 16-17 o. 11 Aral és Seeberger fotó.
2. Április 15. Bon appétit messieurs... 26-27 o. 16 Aral fotó.

1935:

1. Január 15. Pirandello parle de l'élégance masculine. 28-29. 2 fotó, ebből 1 Aral fotó.
2. Március 15. Distractions de vacances ou Le photographe princier. 23 o. 6 budapesti Aral fotó.
3. Május 15. Le printemps aux Iles Borromées. 54-55 o. 12 exkluzív Aral fotó.

4. November 15. L'artiste de la chanson et l'art du chanteur. 26-27 o. Interjú és fotók: Aral (14 + 4 Schall).

1936:

1. Január 15. Yehudi 36 ou la rançon du génie. 18-19 o. 7 Aral fotó.
2. Október 15. Au fil de la vie. 46 o. 2 Aral fotó.

1937:

1. Június 15. L'exposition est inaugurée. 26-27 o. 9 Aral fotó.
2. Július 15. Une journée mondaine de la bicyclette. 11 fotó: Aral, Seeberger, Brassai.
3. Október 15. Quand deux rois... à l'expo... se rencontrent. 66-67 o. Szöveg és kép Aigner (7 Aigner fotó).

Néhány előzetes következtetés:

1931-32:

- több saját riport - az első esetben az Axel-Aigner szignó már Aczélt és Aignert rejtheti, riport Monacóról (Louis-Lucien néven) és a 100 kilósok klubja (csak Aigner)
- a politikai témák dominanciája, ld. Doumer halála, elnökválasztás
- a genfi leszerelési konferencia anyagának felhasználása - az itt készített fotók ebben az évben albumban is napvilágot látnak, a cikkek és az életrajzi adatok alapján feltételezhető, hogy Aigner a későbbiekben is gyakran tudósít Svájcban.

1933:

- ez a legtermékenyebb év: 21 megjelenés - különszámokban is (autószalon, nők élete)
- egy sorozat a Quartier Latinról, André Kertésszel
- sok fotóriport: iskola, szerencsejáték, társasági élet, vakáció
- közreműködések: Janet Flanner, Imre Gyomai (magyar szerző), Ramon Fernandez.

1934:

- egyre kevesebb önálló anyag
- június után nincs közös Louis-Lucien anyag - a rendőrségi iratokból tudjuk, hogy Aczél 1934-ben visszatér Magyarországra (s feltehetően nem megy vissza Franciaországba), Aigner pedig az *Intransigeant* és a *Petit Journal* munkatársa lesz.

1935:

- exkluzív tudósítások: Genf, Stresa (itt készülnek a leghíresebb, Mussolinit ábrázoló képek)
- Aigner egyedül (vagy más társakkal?) dolgozik.

1936:

- április elsejei tréfa - fotómontázs (de ezt feltehetően egy asszisztens csinálta), a későbbiekben is több ilyen montázs készül, ez fontos a médium (fotó, magazin) lehetőségeivel való játékot tekintve
- hírességekről készült képriportok: Menuhin, Marlene Dietrich
- politikai riportok: a Blum-kormány, genfi riport.

1937:

- néhány exkluzív riport
- Aigner és húga közösen dolgozik
- New York polgármesteréről készült képek.

1938-1939:

- egyre kevesebb megjelenés
- ezek fele már amerikai témájú - egybeesik Aigner amerikai szerződésével, utazásaival.

Az *Adamban* is megjelennek a genfi leszerelési konferencia tanácskozás képei, Mussolini stressz képeiből is találunk (ld. ugyanekkor a *Vu*-t is), de a híres, Mussolini tüsszentését ábrázoló kép nem jelent meg, ugyanez a párhuzamosság jellemző a Menuhin-fotókra is (ld. az ugyanekkor a *Vu*-ben megjelent riportot).

A BNF - site Richelieu Aignerre vonatkozó dokumentumainak listája

1. *Nous désarmons... Visions de la conférence pour la réduction et la limitation des armements*, Genève, 1932, textes et photographies de L. Aigner et L. Aczél ("Aral"), Préface de Pertinax, Genève, Editions de "L'art en Suisse", 1932.
A kötet a két újságíró által az 1932-es genfi leszerelési konferencián készített képeket és írásokat tartalmazza, amelyhez a kor egy híres, nemzetközi ügyekben jártas újságírója, Pertinax írt előszót. A kötet végén a két újságíróról is látható fotó. Az anyagok egy része ugyanebben az időben magazinriportok formájában is napvilágot látott. A könyv csak nehezen elérhető, de a két újságíró tevékenységének megértéséhez elengedhetetlen dokumentum. A Francia Nemzeti Könyvtárban meglévő egyetlen példány Aigner Pertinax-nak szóló dedikációját is tartalmazza.
2. Meghívó - Aigner dedikációjával - egy sajtótájékoztatóra, amelyet *40 év riportújságírás* címen tartott egy párizsi kiállítása (1975, Fnac-Montparnasse, *De Marlène à Churchill*) keretében.
3. A Fnac-Montparnasse kiállítás sajtóanyaga.
4. A. D. Coleman: *Master of the 'Picture Story'*, The New York Times, Sunday, March 25, 1973.
5. Michel Guerrin: *Lucien Aigner, un pionnier du photojournalisme*, Le Monde, 3 avril 1999 (Aigner halálára írt nekrológ).
6. Lucien Aigner à Chalon-Sur-Saône, Le Figaro, 21 octobre 1978 (egy franciaországi kiállítása kapcsán született újságcikk).
7. E kiállítás prospektusa: *40 ans d'histoire, instantanés de Lucien Aigner* címmel.
8. Az International Center of Photography, New York, 1979-es kiállításának szóróanyaga (*Lucien Aigner photography*).
9. A *Lucien Aigner - "Paris des années 30"* című kiállítás (1981-1982, Musée Carnavalet, Paris) szóróanyaga.
10. *'Glimpses of History' Photography by Lucien Aigner*, Welles Gallery, 1977 - szóróanyag.
11. *Lucien Aigner: Entre deux monde, un maître du photo-reportage témoigne*, Lucien Aigner Great Barrington, 1975 - katalógus.
12. *Aigner's Paris, 50 Years Later*, 1987 - katalógus.
13. *Aigner's Paris*, Fotografiska Museet, Stockholm, 1982 - egy 1982-es svéd kiállítás angol nyelvű katalógusa, benne egy életrajzi tanulmány William Johnstontól (7-18 oldal).

14. Levelezés a BNF 1982-es Aigner-kiállítására kapcsán. Többek között tartalmaz egy Aigner-levelet *Description of Content in Photo Files of Lucien Aigner* címmel, 5 oldal.

A párizsi főkapitányság archívumának Lucien Aignerről őrzött anyagainak vizsgálata (és az ezek alapján levonható következtetések)

Az Aignerről talált dossziék vizsgálata lehetővé teszi főleg Aigner, de kisebb mértékben Aczél franciaországi életútjának rekonstrukcióját. Mindez világosabbá teszi nemcsak együttműködésük időtartamát és módját, hanem élettörténetük is részben rekonstruálható - magyar források híján gyakorlatilag nincsenek, vagy alig vannak róluk információink.

1. 1932 márciusában a Hadügyminisztérium 2. osztálya (Section de Centralisation des Renseignements) arra kéri a rendőrséget, hogy nyomozzon L. Aigner ügyében, aki a gyanú szerint szerény párizsi életmódjához képest túl sokat költ Genfben a leszerelési konferencia idején.

2. 1935. szeptember 27-én ismételten a Hadügyminisztérium 2. osztálya (Section de Centralisation des Renseignements) kéri arra a párizsi rendőrséget, hogy nyomozzon L. Aigner ügyében: felvetődik a gyanú, hogy Aigner német ügynök, aki Párizson keresztül juttat anyagokat Svájcba. Az 1935. december 23-i válasz adatokat tartalmaz nem csupán Aignerről, hanem annak testvéréről, Étienne Aignerről, Aigner édesanyjáról, Louis Aczélról és Jules Rosingerről. A nyomozás nem támasztja alá a feltételezéseket.

3. 1939. december 2-án rendőrségi nyomozást rendelnek el az ügyben, hogy Aigner ismételten sokat költ külföldön szerény párizsi jövedelme ellenére. Az 1940 februári jelentés szerint nem tekinthető gyanúsnak.

4. Az 1950. július 17-én kelt irat egy Henri Berzevicky nevű újságíró ügyében történt nyomozás eredményét tartalmazza. Berzevicky 1934 és 1939 között Párizsban élt, s Aignerrel megalapították a *Balkan Press* című lapot. Berzevickynek a háború alatt a németekhez való viszonya végül nem kelt nemzetbiztonsági aggodalmakat.

Lucien Aigner (1901. szept. 14., Érsekújvár, szülők: Adolph és Karolin Stern)

Aigner rendőrség általi jellemzése:

1932: kis termetű, barna, kis angol bajsza van, 28-32 éves

merész, mindenhol ott van, gyakran látni politikai gyűléseken, mindenhová kis fényképezőgéppel jár, jól beszél franciául.

1939: kb. 40 éves, kis termetű, barna, vékony, hangsúlyozottan szemita vonások, kis bajusz, magas homlok, tökéletesen beszél franciául.

Franciaországi életútja:

1925. október 10-én érkezik Franciaországba

édesanyja, Mme Aigner (Stern Karolin) 1929. június 18-én érkezik Franciaországba lányával, Elisabeth-tel (1915), aki később a Victor Duruy gimnázium növendéke lesz

Aigner 1932. november 19-én Párizsban feleségül veszi honfitársát, Lénárd Annát

Az 1939-es nyomozás már egy kis korú gyermeket is említ

lakóhelyei:

1934 októbertől: 69 bis rue Brancion (7. emeleti lakás, évi 5000 frank) - az 1950-es nyomozás szerint 1940 júniusáig élt itt.

korábban (a feltehető időrend szerint):

11 rue de Bouloi (Nogent sur Marne)

4 bld Gambetta

161 bis rue de la Convention

50 rue Plumet

59 rue de la Seine (havi 320 frank albérlet)

50 rue des Lombards

30 rue Paul Barruel

1930 decemberétől havi 400 frankért bérelt lakást Louis Aczéllal a rue Madame 48 szám alatt. Az egyik szoba irodaként, a másik Aczél szobájaként funkcionál.

1934-ben Aczél hazatér Magyarországra, Aigner 1934 októberi költözésével az Aral Press székhelye a rue Brancion-on található lakáscímre lesz bejegyezve.

Aigner több európai országba kér vízumot:

1926: Európa

1927: Svájc, Németország, Olaszország

1928: Svájc, Németország, Anglia, Olaszország

1929: minden ország

1930: Anglia, Belgium, Svájc, Németország, Olaszország

1932: minden ország

Külön kiemeli az egyik adatgyűjtés az 1932-es genfi és az 1935-ös stresai utazását (ezekről tudósítások készülnek különböző lapok számára).

1939. január 6-án családjával az Egyesült Államokba megy, s onnan azóta nem tért vissza (az 1940 februári jelentés szerint).

Az 1939-es nyomozás munkatársként beszél a húgáról, Elisabeth Aignerről (aki a csehszlovák Robert Zweigenthal felesége lett 1939. október 16-án és akivel a rue Lieuvain 13 alatt lakik évi 6000 frankért). Zweigenthal is az Aral Press munkatársa. Elisabeth-et 1939. december 19-én előállították, a Gare du Nord-on készített fotókat, de még aznap elengedték.

Berzevicky az Aral Press számára német és magyar fordításokat készített.

Az 1950-es nyomozás szerint Aigner és családja 1940 júniusában hagyta el végleg Franciaországot.

Louis Aczél (1896. június 12., Budapest, szülők: Adolphe és Jeanette Zeisler)

1923. november 9-én érkezik Párizsba

1934-ben visszatér Magyarországra, azóta (1935. szeptemberéig) franciaországi jelenlétére utaló jelek nincsenek.

Lakóhelyei:

4 quai du Petit-Parc (Saint-Maur)

36 rue Bonaparte

54 rue Mazarine
1 rue de Tournon

48 rue Madame - 1930 decembere óta ez Aczél lakhelye és az Aral Press irodája is.

Mindezek alapján feltehető, hogy kettejük közös párizsi munkája döntő részben 1931 és 1934 között zajlik - ezt erősíti meg az is, hogy 1934 közepe után nincsenek Louis-Lucien néven szignált riportok.

Feltehető az is, hogy Aczél már itthon írja - magyarul - a bűnügyi regényeket, s ezek franciául Aigner segítségével jelennek meg. A francia kötetek jogtulajdonosaként az Aral Press vagy Aczél és Aigner közösen szerepel. Ez azt is jelentheti, hogy a francia nyelvű változatok közös munka eredményei (vagy egyenesen Aigner készíti el a francia változatot).

A magyar könyvtári katalógusok szerint Aczél 1944-ben halt meg (bár születési dátumát nem 1896-ra, hanem 1886-ra teszik). Az 1896-os születési dátum nemcsak azért lehet valószínű, mert hivatalos francia dokumentumok alapján tudjuk, hanem azért is, mert így Aigner és Aczél között csak 5 év korkülönbség van, s nem 15 - márpedig minden azt támasztja alá, hogy egy generáció tagjai.

Zsidó származású újságíróként, regényíróként minden valószínűség szerint koncentrációs táborban halt meg - ezt erősíti meg az is, hogy egy interneten fellelhető Aigner életrajz is ezt említi (http://www.luminous-lint.com/app/photographer/Lucien__Aigner/A/).

Ezek alapján feltételezhető az is, hogy Aczél a szerzője az OSZK katalógusában a neve alá rendelt, 1944-ben megjelent *Házasság négy szemközt* című regénynek.

E netes forrás szerint:

- Az Aral Press 1931-ben együtt dolgozik Victor Ronaival és André Kertésszel is, de később Aigner úgy dönt, hogy egyedül ő készíti a képeket.
- Elisabeth 1934 körül lesz az Aral munkatársa, először titkárnői feladatokat lát el, majd ír és fotókat is készít - ez egybeesik Aczél hazatérésének idejével.
- Aigner, felesége és gyereke távoztával a húga és annak férje költözik a rue Brancion-on található lakásba, ők viszik tovább az Aral ügyeit, majd menekülnek a német megszállás elől, s a legenda szerint a lakásban marad az a negatívokat tartalmazó bőrönd, amelyet végül Etienne Aigner visz ki Amerikába 1950-ben, s Aigner maga csak az 1970-es években nyit ki, s lát hozzá képei rendszerezéséhez - ekkor indul meg az életmű újrafelfedezése.

Magyar vonatkozásból fontos, további kutatásokra érdemes források

A Franciaországban is alkotott, magyar származású fotográfusok közül Capa, Kertész és Brassai neve jut először eszünkbe. Az általam kutatott két szerzőről már vajmi keveset tudunk, s hasonlóan az elfedettek közé tartozik Ergy Landau (Erzsi Landau). Mindőjük (az ismert és a kevésbé ismert fotográfusok) esetében is érdemes lenne a rendőrségi archívumtól kezdve a BNF site Richelieu-ben található, fotográfusoknak szentelt anyagok részletekbe menő, szisztematikus feldolgozása. Hasonlóan fontos lenne ilyen szempontból feltérképezni a Chalon-sur-Saône-ban található, a fotográfia történetének szentelt Nicéphor Niepce Múzeum anyagait.

Azon személyek neve és elérhetősége, akik hungarológiai kutatások során segítséget nyújtottak

Catherine Chauchard, a BiLiPo igazgatója: Catherine.Chauchard@paris.fr

Dominique Kalifa, történész: Dominique.Kalifa@univ-paris1.fr

Debrecen, 2018. október 28.

Kálai Sándor